

KLAGANDE

[REDACTED]

MOTPART

Socialnämnden i Gislaveds kommun

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten i Jönköpings dom den 2 september 2016
i mål nr 1024-16, se bilaga A

SAKEN

Personkretstillhörighet enligt lagen (1993:387) om stöd och service till
vissa funktionshindrade (LSS)

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Kammarrätten avslår överklagandet.

YRKANDEN M.M.

██████████ yrkar att kammarrätten beviljar honom rätt till personlig assistans. Han åberopar ett intyg den 24 augusti 2016 av specialistläkaren ██████████ och ett intyg den 17 oktober 2016 av de personliga assistenterna ██████████ ██████████ ██████████ och ██████████ ██████████

Socialnämnden motsätter sig ändring av förvaltningsrättens dom och åberopar hemtjänstutredning, genomförandeplan och journalanteckningar.

VAD PARTERNA ANFÖR

██████████

Socialnämnden grundar sitt ställningstagande på det hembesök som gjordes den 28 oktober 2015, när han hade en assistent som inte var ordinarie personal och som inte följt honom under en längre tid. Bristen på dopamin kompenseras till viss del av duodopapumpen, men han har en aggressiv form av Parkinsons sjukdom som gör den svår att medicinera och då sjukdomen idag är obotlig förvärras hans hälsotillstånd sakta men säkert. Eftersom Parkinsonpatienter har stor brist på dopamin, vilket förvärras varje år, blir de lätt deprimerade, får svårt att prata, kommunicera, dålig balans, fastnar i rörelser och får kramper. Stress förvärrar allt. Hans duodopapump kan inte ersätta den hjälp han fick av assistenterna. Innan han fick sin pump åt han medicinen Madopark ca varannan timme. Han är lika sjuk nu som tidigare, men pga. pumpen slipper han att ta Madopark varannan timme och behöver inte gå och oro sig för att han missar sin medicinering. Efter att han fräntogs sin assistans enligt LSS har hans livssituation förvärrats enormt.

Socialnämnden

Alla kriterier för personkretstillhörighet är inte uppfyllda.

SKÄLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Frågan i målet är om [REDACTED] tillhör personkretsen enligt 1 § 3 LSS. Det är ostridigt att han har varaktiga funktionshinder som inte beror på normalt åldrande och att de är stora. Frågan är således om funktionshindren orsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd och service.

Av utredningen i målet framgår bl.a. följande. [REDACTED] har Parkinsons sjukdom som för honom innebär en funktionsnedsättning genom skakningar i kroppen, stela muskler och sämre rörelseförmåga. För detta medicinerar han med en pump som ger honom jämnare funktion och förmåga till fysisk aktivitet. Hans funktionshinder varierar över dagen. Han kan uppleva en till två dippar per dag då han mår sämre genom att han blir skakig, svag, kallsvettig, glömsk och får sluddrigt tal. Dessa dippar brukar gå över efter 15-20 minuter. Han klarar duschmomenten på egen hand med hygienstol, klarar toalettbesök med armstöd, klarar tandborstning och rakning, han klarar att klä på och av sig själv men behöver hjälp med knappar och dragkedjor. Han använder rollator, käpp eller permobil för att ta sig fram. Han klarar att äta och dricka själv och tillagar mat tillsammans med assistenter. Han klarar inte av att lyfta tunga saker och har svårt att dammsuga, våttorka golv och hänga upp tvätt.

I läkarintyget den 24 augusti 2016 av [REDACTED] sägs bl.a. följande. [REDACTED] sjukdom innebär att han har nedsatt rörlighet, stelhet och även oförmåga att röra sig samt episoder med överrörlighet med ökade balanssvårigheter under loppet av dygnet. Dessa episoder är oförutsägbara

och kan uppträda när som helst och han behöver tillgång till personlig assistent för att klara sin vardag.

Kammarrätten konstaterar att [REDACTED] har en sjukdom vars påverkan kan variera under dagen. Han har bl.a. nedsatt rörlighet och kraft samt balanssvårigheter. Till följd av sitt funktionshinder klarar han inte på egen hand olika vardagsrutiner som t.ex. mathållning, hushållsarbete och inköp. Han klarar dock toalettbesök och dusch på egen hand, klarar att äta själv och klarar förflyttningar med hjälpmedel.

Av utredningen framgår således att [REDACTED] behöver viss hjälp för att klara den dagliga livsföringen. Enligt kammarrättens mening kan hans funktionshinder emellertid inte anses medföra så betydande svårigheter i hans dagliga livsföring och därmed ett omfattande behov av stöd och service att han ska anses omfattas av personkretsen i 1 § 3 LSS. Överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 1).

Kammarrättsråden Bodil Stelzer (ordförande), Göran Mattsson och Jan Källman (referent) har deltagit i avgörandet.

Föredragande: Helen Landström

**FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I JÖNKÖPING****DOM**
2016-09-02
Meddelad i JönköpingMål nr
1024-16**KLAGANDE**[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]**MOTPART**Socialnämnden i Gislaveds kommun
332 80 Gislaved**ÖVERKLAGAT BESLUT**

Socialnämndens beslut 2016-01-27

SAKEN

Personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

ÖVERKLAGAT BESLUT OCH YRKANDEN M.M.

[REDACTED] har ansökt om förnyade insatser i form av biträde av personlig assistans enligt LSS då pågående assistansinsatser med omfattningen tjugoåtta timmar och femton minuter per vecka skulle upphöra den 15 februari 2016. Socialnämnden i Gislaveds kommun (nämnden) avslog ansökan genom beslut den 27 januari 2016 eftersom nämnden ansåg att [REDACTED] inte tillhör den insatsberättigade personkretsen enligt 1 § LSS. Som skäl för beslutet angavs bl.a. följande. [REDACTED] har diagnosen Parkinsons sjukdom och har därmed ett funktionshinder som inte beror på normalt åldrande. Hans funktionshinder är varaktigt och stort och innebär betydande svårigheter i den dagliga livsföringen. [REDACTED] har valt att göra anpassningar utifrån dagsform och använda hjälpmedel. Behovsbedömningen görs därmed utifrån hur han valt att leva och inte uti-

Dok.Id 201840

Postadress
Box 2201
550 02 Jönköping**Besöksadress**
Hamngatan 15**Telefon**
036-15 66 00
E-post: forvaltningsrattenijonkoping@dom.se
www.forvaltningsrattenijonkoping.domstol.se**Telefax**
036-15 66 55**Expeditionstid**
måndag – fredag
08:00-16:00

från hur han säger att han kanske kommer att vilja leva. Med en överblick på det stöd och den service som han i dag tar emot och utifrån att han uppgett att det fungerar bra bedöms han inte ha ett så omfattande behov av stöd och service som avses i 1 § LSS. Då [REDACTED] inte omfattas av personkretsen enligt 1 § LSS har han inte rätt till insatser enligt denna lag.

[REDACTED] vidhåller sin ansökan.

Nämnden har inte funnit skäl att ändra sitt beslut.

VAD PARTERNA ANFÖR

[REDACTED]

Han vet inte hur han ska kunna klara sig utan insatser enligt LSS. Han har anpassat sin vardag efter sin situation och sin tillgång till personliga assistenter. De har haft en positiv inverkan på honom och har motiverat honom till att träna och komma ut i samhället. Utan dem försvinner hans trygghet. Han försöker klara sig själv men allting han gör tar längre tid, eller så fungerar det inte alls. Han blir sämre och sämre i sin sjukdom för varje år. Hans hjärna är fullt frisk, förutom att bristen på dopamin påverkar hans förmåga att tänka positivt. Nämndens utredning grundade sig inte på komplett information. Den grundade sig på en dag då han mått förhållandevis bra. Fler-talet av de dagar han haft den assistent som socialtjänsten haft kontakt med har han mått förhållandevis bra. För att få en helhetsbild borde man ha frågat flera olika assistenter om hans situation. Vidare fick varken hans far eller syskon möjlighet att yttra sig under utredningen. Själv har han inte haft möjlighet eller ork att tyda innebörden av utredningen. Socialtjänsten har dessutom grundat sitt beslut på frågor av ledande karaktär.

Hans sjukdom är mer aggressiv än vad Parkinsons sjukdom i vanliga fall är. Det känns otryggt att vara själv under kvällarna eftersom hans sjukdom inte

är pålitlig. Om hans överkropp är överaktiv så är hans underkropp det motsatta och därför är det inte lätt att ställa in hans medicinering. Hans pump ska kopplas på och av under morgon och kväll och ibland strular den och då blir han dålig. Utan pumpen hade han behövt mellan åttio och hundra procent assistans och med pumpen har behovet av assistans minskats med sjuttio procent. Han har diabetes och är rädd för att hans medicinering missköts utan personlig assistans. Nämndens avslagsbeslut innebär att han kommer att bli mer isolerad och socialt handikappad. Talet hämmas eftersom han inte får hålla igång stämbanden. Beträffande hans personliga hygien har han ofta påbörjat ett toalettbesök själv, men eftersom hans ork tar slut snabbt så behöver han hjälp med att torka sig, borsta tänderna och tvätta sig. Det har hänt att han ramlat på toaletten utan möjlighet att komma åt sitt trygghetslarm. Beträffande hjälp med måltider lyder hans kropp många gånger inte när hemtjänsten kommer med maten. Han får många gånger äta kall mat eftersom han fastnar i en rörelse och blir stel. Eftersom han har Parkinsons sjukdom så skakar han och även när han inte fastnat i en rörelse har han svårt att föra maten till munnen. När han får skakiga attacker krävs det att någon hjälper honom. Beträffande på- och avklädning är det ofta omöjligt för honom att böja sig ner och ta på eller av sig strumpor eller få på eller av sig kalsonger. Hans dåliga balans gör det svårt för honom att böja sig ner då han ofta ramlar när han lutar sig framåt och sedan har han svårt att komma upp. Det har hänt att han gjort sig illa. Han har svårt att sträcka ut armarna på grund av stelhet och därför är det också svårt för honom att ta på sig t-shirts och tröjor, och det är ännu svårare för honom att ta av sig sådana plagg. Att ta på och av sig ytterskor är närmast omöjligt. Vidare har hans tal försämrats drastiskt under de senaste åren. Han har svårt att tala tydligt och när han blir uppstressad eller pratar med människor som han inte känner påverkar det hans förmåga att tala tydligt. Människor som inte känner honom väl förstår honom ofta inte eller missförstår honom och assistenterna fyller ofta i tomrummen. Att tala i telefon med framför allt främmande människor är snudd på omöjligt då han har svårt att ta till sig informationen

och de har svårt att höra vad han säger. Han har även svårt att skriva då fingrarna inte lyder honom. Han behöver även aktiv tillsyn av människor han litar på.

Nämnden

██████████ medicinpump har medfört en förbättring och gjort att behovet av personlig assistans har förändrats. I överklagandet uttrycker ██████████
██████████ vissa hjälpbehov avseende personlig hygien, på- och av-
klädning och kommunikation. Han har dock tidigare varken uttryckt att han
behöver hjälp med detta, planerat att få hjälp med detta eller fått hjälp med
detta. Av utredningen framkommer att ██████████ bror närvarade
vid kommuniseringsmötet och därmed fick ta del av utredningen innan be-
slut fattades. Under mötet betonade handläggaren att något färdigt avslags-
beslut ännu inte hade tagits, och av utredningen framkommer att informat-
ionen som lämnades av ██████████ och hans bror under hela mötet
har beaktats. Däremot har informationen från kommuniseringsmötet inte
skrivits in i utredningen ihop med övrig information. ██████████
bror fick möjlighet att närvara redan vid kommuniseringsmötet och ██████████
██████████ underrättades om varför kommuniseringen gjordes både muntli-
gen i telefonsamtal och möte och skriftligen genom kommuniseringsbrev.
Genom att utredningen postades till ██████████ två veckor innan
kommuniseringsmötet har han haft möjlighet att låta sin bror ta del av ut-
redningen innan mötet, om han så önskat. Nämnden tar avstånd från påstå-
endet att handläggaren ställt ”frågor av ledande karaktär”. Att inhämta in-
formation från fler än en personlig assistent har inte bedömts vara aktuellt,
dels då ██████████ inte uttryckt en sådan önskan under utredning-
ens gång, dels då informationen som assistenten lämnat inte ifrågasatts av
██████████ eller motstridit den information som han lämnat.

SKÄLEN FÖR FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Gällande regler m.m.

LSS innehåller enligt 1 § denna lag bestämmelser om insatser för särskilt stöd och särskild service åt personer

1. med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd,
2. med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, eller
3. med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.

Av förarbetena till 1 § LSS (se prop. 1992/93:159 s. 55 f och 168 f) framgår bl.a. följande. Rekvisiten i 1 § p. 3 påverkar varandra och kan inte helt bedömas var för sig. Funktionshindren ska vara varaktiga, dvs. inte vara av tillfällig eller mer övergående natur. Kravet på funktionshindrens storlek innebär att de ska ha en sådan karaktär eller omfattning att de starkt påverkar flera viktiga livsområden samtidigt, t.ex. boende, fritid eller behov av habilitering eller rehabilitering. Det gäller t.ex. om en person till följd av funktionshinder dagligen är mycket beroende av hjälpmedel eller har återkommande behov av en annan persons hjälp för den dagliga livsföringen i bl.a. boendet eller för att förflytta sig, meddela sig med andra eller ta emot information. Personkretsen enligt denna punkt omfattar t.ex. människor med uttalade förlamningar eller svårartade och invalidiserande effekter av sjukdomar som diabetes eller hjärt- och lungsjukdomar samt människor med grava syn- och hörselskador. Med betydande svårigheter i den dagliga livsföringen menas bl.a. att den enskilde inte på egen hand kan klara vardagsrutiner som toalettbestyr och hygien, påklädning, mathållning, kommunikation, förflyttning, sysselsättning och nödvändig träning eller behandling. Det

kan också handla om att kunna göra sig förstådd eller att förstå sin ekonomi. Ett omfattande behov av stöd eller service kan vara behov av hjälp med toalettbesök, påklädning, matlagning, skrivning och läsning, kommunikation, förflyttning, sysselsättning och rekreation m.m. Den enskilde ska i allmänhet ha ett dagligt behov av långvarigt eller upprepat stöd. Ibland kan det dock behövas återkommande insatser av så speciell art att behoven trots mindre tidsåtgång är att betrakta som omfattande. En bedömning av en persons behov av stöd eller service måste alltid ske utifrån en sammanvägning av medicinska, sociala och psykologiska faktorer. För människor med flera funktionshinder måste den samlade effekten bedömas.

Personer som omfattas av 1 § LSS har enligt 7 § samma lag under vissa förutsättningar rätt till insatser i form av särskilt stöd och särskild service enligt 9 § 1–9 p. LSS, bl.a. biträde av personlig assistent enligt 2 p.

I 9 a § LSS anges att med personlig assistans avses ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskap om den funktionshindrade.

Personer som på grund av funktionshinder möter svårigheter i sin livsföring men som inte hör till personkretsen enligt LSS har rätt att få sina behov prövade enligt annan lagstiftning, bl.a. socialtjänstlagen (2001:453).

I rättsfallet HFD 2012 ref. 8 ansågs en person inte tillhöra personkretsen i 1 § 3 p. LSS eftersom hennes funktionshinder inte ansågs så stora och förorsaka sådana betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service som förutsattes i bestämmelsen.

Hon behövde hjälp vid nedre hygien, påklädning av nedre delen av kroppen och byte av stomipåse och stomiplatta. Vidare behövde hon hjälp med bl.a. pedikyr, inköp av dagligvaror, matlagning och städning.

Utredningen

Av nämndens utredning framgår bl.a. följande. [REDACTED] har Parkinsons sjukdom. Enligt läkarintyg från år 2009 har han en tydlig off-problematik med kraftiga fluktuationer och en uttalad fallproblematik, där han dagligen faller handlöst inomhus. Hans sjukdom har påverkat hans balans, tal och förmåga till fysisk aktivitet. Han får skakningar i kroppen, stela muskler och överrörlighet. Sjukdomen innebär att vardagssysslor tar längre tid för honom att genomföra. Vissa saker klarar han inte av själv. För detta tar han medicin som i viss mån lindrar, men han är också beroende av hjälpmedel för att underlätta vid förflyttning och för balans. [REDACTED] [REDACTED] medicineras genom en pump som stängs av kvällstid och startas tidig morgon. Han behöver assistans för att koppla i pumpen. Pumpen ser till att han får en jämnare funktion och förmåga till fysisk aktivitet. [REDACTED] [REDACTED] kan moderera doseringen och sätta in en extra dos när han känner att han mår sämre eller framåt kvällen eller inför aktiviteter för att få mer energi. Han har uppgett att pumpen har gjort honom mycket bättre med allt färre dippar med sämre tillstånd. Sedan pumpen satts in har hans tal förbättrats. Han har dock haft problem med den från och till och under den senaste tiden har han upplevt överrörlighet. Den 28 oktober 2015 har han uppgett att han inte längre faller dagligen. Två dagar senare har en personlig assistent uppgett att under hennes nästan två och ett halvt år som personlig assistent för [REDACTED] har han ramlat cirka fem gånger. [REDACTED] har diabetes och känner själv av när han behöver ta insulinspruta eller äta någonting. Han intar även krampmedicin samt insomningsmedicin kvällstid och använder då dosett. En personlig assistent har uppgett att [REDACTED] [REDACTED] kan ha svårt att själv ordna med en extra dos vid en dipp och har påtalat att han allt oftare glömmer att ta sitt insulin. [REDACTED]

funktionshinder varierar över dagen och vissa dagar kan vara bättre än andra. Dagsformen avgör när han behöver hjälp och stöd. Han har dock konstant en viss nedsatthet i rörelseförmåga, balans och kraft även när han inte upplever dippar då han mår sämre. Han kan uppleva en till två dippar per dag då han blir skakig, svag, kallsvettig, glömsk och får sluddrigt tal. Detta kan hända fort utan förvarning, men han känner själv när han behöver vila. När dipparna kommer har han svårt att göra någonting och måste då avbryta pågående aktivitet. Han kan till exempel behöva sätta sig ner om han står upp eller vänta innan han kan fortsätta äta. Efter mellan femton och tjugo minuter går dippen över, oftast genom att han ger sig en extra dos med sin medicinpump. En personlig assistent har uppgett att hon aldrig uppfattat signaler från [REDACTED] att han känner behov av att gå på toaletten eller göra något annat akut i lägen då han hamnar i sina dippar, varvid det inte funnits skäl att hjälpa honom med någonting vid dessa tillfällen. De väntar ut dippen tills han mår bättre. [REDACTED] har ett trygghetslarm för att ha möjlighet att larma på personal ifall han skulle falla under tiden som hans assistenter inte är närvarande. Han har ett rörelsemönster som han stundom kan fastna i och han behöver då handgriplig hjälp för att bryta rörelserna. Han har uppgett att han vid ett tillfälle fastnat i sin gång och gått mot ett framfarande fordon.

Av nämndens utredning framgår vidare bl.a. följande. [REDACTED] har haft assistans två dagar i veckan då assistenterna bl.a. stöttat i samband med städning och träning. Därefter har han varit ensam fram till kvällen, då han åter haft assistans. Assistansen har främst bestått av ledsagning utomhus, närvaro för beredskap ifall han skulle falla, att få handgriplig hjälp att bryta en rörelse vid en dipp samt att finnas som stöd vid städning och matlagning ifall han skulle bli för svag eller obalanserad för att kunna genomföra momenten själv, exempelvis lyfta tunga grytor eller dra dammsugaren. [REDACTED] har uppgett att han klarar av att duscha på egen hand. I duschen finns en hygienstol och han duschar varannan kväll. Vidare har han

uppgett att han brukar duscha när den personliga assistenten fortfarande finns kvar i hemmet, då han känner sig trygg med att det finns någon nära till hands och i beredskap ifall han skulle ramla och behöver hjälp. En personlig assistent har uppgett att [REDACTED] sällan duschar eller går på toaletten när assistenterna är där, att när han väl går på toaletten så klarar han det utan hjälp av assistent och att det måste vara något omständligt för honom att duscha då han måste se till att hans apparat vid magen inte får vatten på sig. Han klarar av att sköta toalettbesök själv och har armstöd vid toaletten för att hålla balansen. Han klarar även av att klippa sina naglar, att borsta tänderna och att raka sig själv. Vid sämre dagar klarar han inte av att raka sig och då avstår han från det de dagarna. [REDACTED] har uppgett att han klarar av att klä på och av sig själv, men att han kan behöva hjälp med knappar och dragkedjor. [REDACTED] använder rollator, käpp och permobil för att ta sig fram. Han klarar av att själv förflytta sig mellan olika positioner och att ta sig fram självständigt i och utanför hemmet. Inomhus tar han stöd i möbler och rollator och utomhus använder han käpp eller rollator vid kortare sträckor och permobil vid längre sträckor. Han kan gå några få meter utan hjälpmedel, såsom sträckan mellan permobil och byggnad när han tagit sig till gymmet för att träna. När han har sämre dagar har han någon gång behövt larma hemtjänst som fått hjälpa honom att komma upp ur sängen på morgonen. [REDACTED] tal påverkas av hans sjukdom genom stela ansiktsmuskler, vilket gör att han periodvis kan ha svårt för att kommunicera tydligt. Han klarar av att äta och dricka själv och han klarar även av att tillreda enklare måltider själv, såsom att bre en macka. En personlig assistent har uppgett att [REDACTED] lagar maten själv, men beroende på dagsform är han olika delaktig. Han klarar inte av att lyfta tunga saker, vilket innebär svårigheter med att laga mat i ugn. Han kan bära fram saker till och från bordet för att duka och han klarar av att diska själv. Hans förmåga att sköta städning och tvätt beror på hans dagsform. Utifrån obalans har han uppgett att han kan ha svårt att genomföra vissa hushållsgöromål såsom att damma av möbler. En personlig assistent

har uppgett att [REDACTED] vid bättre dagar klarar av att dammsuga, tvätta kläder och diska självständigt.

[REDACTED] har enligt nämndens utredning uppgett bl.a. följande. Han får hjälp med att sätta på sin medicinpump runt kl. 06.00. Innan medicinen har hunnit verka, efter två till tre timmar, är han mycket obalanserad och kan vara skakig och seg och har svårt att tala tydligt. Han klarar av mycket på egen hand men det tar lång tid och kräver stor ansträngning. Morgonrutinen tar cirka tre timmar. När han gör frukost räcker det inte med att han håller i sig i en rollator utan han behöver snarare sitta ner. Efter att han duschat vill han ha hjälp med att torka sitt hår och sin rygg och med att få på sig kläder. Om han väljer att duscha på morgonen behöver han hjälp att koppla ur och koppla på sin pump ytterligare en gång utöver en gång på morgonen och en gång på kvällen. Han kan inte ha på sig den i duschen eftersom den är känslig för vätskor. På grund av hans ryckiga rörelser händer det ofta att han spiller mat på sina kläder när han ska äta. Utan medicin ökar risken för att han ska falla då han blir svagare och mer obalanserad. Hans pump fungerar inte bra. Vid sina dippar tar han inte alltid en extrados medicin då han inte vet om det beror på medicinen eller något annat. Dipparna kan antingen vara att han låser sig i en rörelse, dvs. stelnar, upprepar rörelsen eller blir överrörlig, eller att han blir svag i kroppen och behöver vila. Då känner han sig svag i trettio minuter upp till flera timmar. Dipparna uppstår lättare under morgonen, men att han fastnar i en rörelse kan hända när som helst på dygnet. När det låser sig för honom behöver han antingen vänta ut det i ungefär tio minuter eller få hjälp att fysiskt byta kroppsställning. I situationer som i duschen behöver han ha någon i lägenheten att kalla på ifall han skulle behöva hjälp om han ramlar på grund av svaghet eller fastnar i en rörelse. Han har även blivit svag och låst i en matsituation, vilket gjorde att han behövde få hjälp att föra mat till mun. Detta händer inte varje gång men någon gång då och då lyckas matstund sammanfalla med en dipp. Hemma använder han rollatorn för att bära fram mat till bordet då ris-

ken är stor att han tappar tallriken ifall han bär den och går samtidigt. Han har främst assistans under kvällstid och vissa morgnar. Övrig tid går han omkring i lägenheten och plockar och han brukar ta permobilen för att hälsa på sin far. Det händer även att han är ute i trädgården. Han behöver ha någon vid sin sida när han tar sig fram med käpp eller rollator utomhus för att kunna luta sig mot assistent när det känns som att hjälpmedlet inte räcker till. När han tar sig fram med permobil behöver han ingen bredvid sig. Han behöver hjälp med att plocka och plocka in varor hemma och i butik. Hans minne blir sämre och han har svårt att ha kontroll på sina mediciner. Han har ordnat så att han får larm varje dag som påminnelse för att han ska ta sitt insulin. Han skriver ibland otydligt som följd av sin sjukdom. Sjukdomen upplevs påverka hans stämband och gör att hans röst blir svagare och knappt hörs. Detta varierar varje dag men det har blivit sämre det senaste halvåret. Han upplever att skillnaderna blir allt större mellan hur han är som sämst och hur han är som bäst. Han behöver hjälp med att ta på sig och ta av sig kläder och ytterkläder. När han gör det själv tar det flera minuter längre för honom än vad det tar för andra personer. Det är enklare för honom att ta av sig kläderna än att ta på sig dem. Ibland kan armarna låsa sig, vilket kan försvåra för honom att ta på sig en tröja eller en jacka. Om han ska använda skor med skosnören behöver han hjälp med att knyta dem.

Av yttranden från två av [REDACTED] personliga assistenter framgår bl.a. följande. [REDACTED] klarar det mesta av sin hygien själv, men han behöver hjälp om han låser sig i vissa situationer. Han duschar när de personliga assistenterna är där, eftersom det hänt ett antal gånger att det tagit mycket lång tid innan han kan lägga sig för natten när han gjort det själv. När han har bra dagar tar det mellan femton och tjugo minuter med hjälp av personlig assistans och utan sådan kan det ta upp till två timmar. I fråga om städning klarar han endast att dammsuga ett eller ibland två rum, sedan blir han svag eller stel och tappar balansen. Han får hjälp med resten av dammsugningen och med att torka golven, dammtorka, byta lakan i sängen och

hänga upp tvätt ifall det behövs. [REDACTED] klarar inte att städa toaletten på grund av obalans och stelhet. Han får hjälp med att pynta och byta gardiner. Det han klarar av är att plocka undan och diska när han har sina bättre dagar, men mycket ofta får han hjälp med att diska, eftersom han inte klarar det under eftermiddagen. Assistenterna får hålla ordning, se över bäst före-datum på matvaror och slänga skräp på återvinningsstationen eftersom [REDACTED] inte klarar detta själv med sin permobil. De får även påminna honom om att köpa rengöringsmedel, tvättmedel m.m. [REDACTED] äter frukost innan assistenterna kommer och han äter sådant som är enkelt för honom att göra. Han är svajig och kan få skakningar och kan inte koka ägg eller göra gröt eftersom det finns en risk för att han får kokande vatten över sig eller bränner sig på spisplattorna eller att det börjar brinna. De personliga assistenterna har varit delaktiga i middagarna på måndagar och torsdagar. De hjälper då [REDACTED] med inköp i mataffärerna. Under sämre dagar hjälper de till med att ta upp pengar eller kort från plånboken. Han väljer ofta halvfabrikat eftersom han är rädd för att bli stel och inte kunna laga till maten själv. De hjälper även till med att bära hem kassarna. Efteråt kan [REDACTED] vara utmattad och då hjälps de åt att packa upp varorna hemma. På kvällarna brukar han baka. Ibland äter han middag innan assistenterna kommer. På grund av sin diabetes måste han vara mycket noga med vilka tider han äter. Vissa kvällar lagar de mat tillsammans och andra kvällar äter de på restaurang. Det han behöver hjälp med vid middagar är hjälp i situationer då han fastnar helt. Assistenterna kan då ge honom en extra dos med pumpen. Sedan får de hjälpa honom med delning av maten och med att föra maten till munnen. Vad gäller av- och påklädning får assistenterna ofta hjälpa till med ytterkläder och skor då balansen är svajig. Vid bortkoppling av pumpen på kvällen hjälper de [REDACTED] [REDACTED] med att ta av sig tröjan och väskan som pumpen ligger i. Vad gäller aktiviteter får assistenterna ofta komma med idéer och motivera honom. De följer bl.a. med honom när han tränar på måndagar och onsdagar, samt vid läkarbesök. När han inte har permobilen med sig så måste han

stödja sig på assistenterna på grund av balansrisken, både inomhus och utomhus. [REDACTED] är mycket bra på att kommunicera och uttrycka sig, men när han har dippar kan det lätt bli sluddrigt när han pratar och det är då svårt att höra vad han säger. Han behöver då hjälp med att ringa viktiga samtal, bl.a. angående sjukresor. Vid dippar har han svårt att göra sig hörd och då får assistenterna ta över och förklara så han blir förstådd. Assistenterna kan ofta märka om han håller på att få en dipp, och kan då förhindra den med t.ex. en extra dos av medicin, mat eller paus i aktivitet.

Av yttranden från ytterligare tre av [REDACTED] personliga assistenter framgår bl.a. följande. [REDACTED] vill duscha själv, bara någon är närvarande ifall han behöver hjälp när han fastnar i en rörelse, vilket ofta händer på grund av hans sjukdom. Om han fastnar kan en assistent hjälpa honom med resten av duschningen samt med att torka sig. Vid rakning hjälper assistenten till vid behov och om [REDACTED] skakar för mycket. Det finns alltid en risk att han kan bli sittandes stel och orörlig och i de fallen inte ens kunna larma. Assistenterna hjälper honom även med matlagning och ibland med bakning på kvällar och vissa dagar då han inte får matdistribution. Om han kan föra maten till munnen beror på tillståndet just då. Om han skakar för mycket eller blir stel får en assistent hjälpa honom att få i sig maten. Skulle [REDACTED] vara själv och hamna i ett ”off-läge” så kan han bli sittandes en bra stund utan att få i sig maten. Han har diabetes typ 1 och om han inte får i sig mat efter att ha tagit sitt insulin kan han om det vill sig illa hamna i koma. Han behöver hjälp med påklädning på morgonen och avklädning på kvällen. Han kan föra sin talan själv men kan vara mycket otydlig och sluddrig i sitt tal och det kan vara svårt att höra och förstå vad han säger. Hans assistenter har lärt sig att tolka honom och kan då hjälpa till att förklara. Han behöver hjälp med kommunikation per telefon i de fall man inte förstår vad han säger, och även ute i samhället. [REDACTED] [REDACTED] klarar inte av att sätta ihop pump och medicinkassett på morgo-

nen och inte heller att starta pumpen. På kvällen kan han inte plocka bort kassetten och spola sonden.

Förvaltningsrättens bedömning

Frågan som förvaltningsrätten har att ta ställning till är om [REDACTED] tillhör den personkrets som avses i 1 § LSS, vilket är ett krav för att beviljas personlig assistans enligt denna lag. I [REDACTED] fall är 3 p. i den bestämmelsen närmast aktuell. Dit hör personer med andra varaktiga funktionshinder än som anges i 1 p. och i 2 p. som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.

Nämndens utrednings- och kommuniceringsskyldighet

[REDACTED] anför bl.a. att han och hans anhöriga inte fått möjlighet att yttra sig över nämndens utredning innan beslut fattades och att nämnden borde ha inhämtat yttrande från fler än en av hans personliga assistenter. Rätten att yttra sig inför beslut gäller parten i ärendet (se 17 § förvaltningslagen (1986:223)), i detta fall endast [REDACTED]. Av handlingarna i målet framgår att [REDACTED] getts tillfälle att yttra sig såväl muntligen som skriftligen innan nämnden fattat sitt beslut. Det tidsutrymme som avsatts för detta bedöms ha varit skäligt. Vidare får det anses ha ankommit på honom att be om hjälp om han inte själv kunnat ta till sig utredningen. Det är inte osannolikt att, som [REDACTED] anför, det hade varit till fördel för utredningen om yttranden inhämtats från fler personliga assistenter. Utifrån vad nämnden anför i sitt yttrande bedömer dock förvaltningsrätten att nämnden inte vid tidpunkten för beslutet haft anledning att inhämta ytterligare utredning. [REDACTED] har därefter velat inkomma med ytterligare uppgifter. Då dessa uppgifter inkommit till socialtjänsten först efter att beslutet meddelats kan beslutet inte anses ha grundats på bristfälligt underlag. De tillkommande uppgifterna får i stället beaktas i målet hos för-

valtningsrätten. Vad gäller [REDACTED] påstående att socialtjänsten ställt ledande frågor har nämnden tagit avstånd från detta. Det kan därmed inte anses utrett att så varit fallet. Vad [REDACTED] anfört i denna del innebär därför inte, enligt förvaltningsrättens mening, att nämnden brustit väsentligt i sin utrednings- och kommuniceringsskyldighet på ett sådant sätt att målet måste återförvisas till nämnden för ny handläggning.

Fråga om personkretstillhörighet

[REDACTED] har Parkinsons sjukdom. Enligt läkare har han en tydlig off-problematik med kraftiga fluktuationer och en uttalad fallproblematik. I nyare utredning framkommer att han numera inte faller lika ofta som han gjort tidigare. Han har även diabetes typ 1 och medicinerar för detta. [REDACTED] använder dagligen medicinpump och är beroende av denna för att lindra effekterna av sin sjukdom. Parterna är ense om att pumpen väsentligt har underlättat för honom att klara av sin dagliga livsföring. Mot bakgrund av detta delar förvaltningsrätten parternas uppfattning att [REDACTED] har ett funktionshinder som är varaktigt och uppenbart inte beror på normalt åldrande. Hans funktionshinder får även anses vara stort.

Vad som återstår att ta ställning till är om hans funktionshinder sammantaget förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och ett omfattande behov av stöd eller service. [REDACTED] har själv för socialtjänsten uppgett att han klarar av mycket på egen hand men att det tar lång tid och kräver stor ansträngning. Detta får stöd av övrig utredning i målet. När det gäller de flesta aktiviteter, såsom att klä på sig och klä av sig, att tillreda enklare måltider och äta och dricka, att förflytta sig, att upprätthålla personlig hygien och medicinering, att kommunicera, att städa hemmet och att bära saker, är det genomgående så att [REDACTED] vill klara av aktiviteten själv och även lyckas med detta under en stund. Han kan dock ha behov av hjälp med vissa delmoment i samband med t.ex. medicinering, matlagning, duschning och på- och avklädning. Han har även behov av mo-

tiveringsinsatser. Hur mycket han klarar är beroende av hans dagsform samt tid på dygnet och medicinering. När han får en dipp så måste han avbryta det han håller på med och eventuellt vila. Han känner själv när han behöver vila. Han kan få en till två dippar per dag och de varierar i längd. Han har en viss nedsatthet även när han inte har en dipp. Med hjälp av anpassningar och tekniska hjälpmedel lyckas han till stor del klara av sin vardag utan assistans. Förutom den betydande hjälp han har av medicinpumpen, med vilken han även själv kan ge sig en extra dos när han behöver det, kan nämnas hans permobil, som t.ex. gör att han självständigt kan åka och hälsa på sin far, och rollatorn, som han inte endast använder som hjälpmedel vid gång utan även i samband med t.ex. att han bär fram mat till bordet, samt dosett.

Den personliga assistansen har omfattat några morgnar och kvällar i veckan och assistenterna har varit behjälpliga i samband med bl.a. städning och träning. Assistansen har enligt nämnden främst bestått av ledsagning utomhus, närvaro för beredskap ifall [REDACTED] skulle falla, att få handgriplig hjälp att bryta en rörelse vid en dipp samt att finnas som stöd vid städning och matlagning ifall han skulle bli för svag eller obalanserad för att kunna genomföra momenten själv, exempelvis lyfta tunga grytor eller dra dammsugaren. I sitt överklagande har [REDACTED] uppgett vissa hjälpbehov avseende bl.a. personlig hygien, på- och avklädning och kommunikation och även genom de utlåtanden som finns från hans personliga assistenter framkommer vissa hjälpbehov. Detta är nya uppgifter som inte är helt förenliga med de som framgår av nämndens utredning. Enligt nämnden har han tidigare varken uttryckt att han behöver hjälp med detta, planerat att få hjälp med detta eller fått hjälp med detta.

[REDACTED] uppger att han blir allt sämre i sin sjukdom. Någon medicinsk utredning som ger stöd för detta finns inte i målet. Utöver utlåtanden från personliga assistenter finns inte heller någon utredning i målet som bygger på observation av hans förmåga att klara olika moment i vardagen

(jfr Kammarrättens i Göteborg avgörande den 30 juni 2016 (mål nr 4637-15). Enligt förvaltningsrätten ger utredningen snarare stöd för att hans tillstånd förbättrats de senaste åren tack vare hans medicinpump, även om indragningen av assistansinsatserna givetvis inneburit en förändring för honom. ■■■■■ önskemål är att någon ska finnas i närheten för att kunna ingripa om han får en dipp, så att han ska kunna känna trygghet. Förvaltningsrätten ifrågasätter inte att detta skulle innebära en trygghet för honom men anser inte att behovet av tillsyn är så kvalificerat att det innebär att han har betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och ett omfattande behov av stöd eller service. Inte heller behovet av motivationsinsatser kan anses vara av detta slag.

Vid en sammantagen bedömning finner förvaltningsrätten att ■■■■■ ■■■■■ funktionshinder inte förorsakar sådana betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service som förutsätts för att han ska höra till personkretsen enligt 1 § 3 p. LSS. Därmed har han inte rätt till personlig assistans enligt LSS. Nämnden har således haft skäl för sitt beslut. Överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 3109/1D)

Bo Johansson

Rådmannen Bo Johansson har avgjort målet. Förvaltningsrättsnotarien Lars Bålman har varit föredragande.

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Jönköping.

Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.

För att kammarrätten ska kunna ta upp Ert överklagande måste Er skrivelse ha kommit in till förvaltningsrätten **inom tre veckor** från den dag då Ni fick del av domen/beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Om sista dagen för överklagande infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att besvärshandlingen kommer in nästa vardag.

Om klaganden är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet alltid ha kommit in inom tre veckor från den dag beslut meddelades.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att **prövningstillstånd** meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. Klagandens person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Adress och telefonnummer till klagandens arbetsplats ska också anges samt eventuell annan adress där klaganden kan nå för delgivning. Om dessa uppgifter har lämnats tidigare i målet – och om de fortfarande är aktuella – behöver de inte uppges igen. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska ändringen utan dröjsmål anmälas till kammarrätten.
2. den dom/beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för en begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens dom/beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Adressen till förvaltningsrätten framgår av domen/beslutet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill överklaga kammarrättens avgörande ska skriva till Högsta förvaltningsdomstolen. Skrivelsen ställs alltså till Högsta förvaltningsdomstolen *men ska skickas eller lämnas till kammarrätten*.

Överklagandet ska ha kommit in till kammarrätten *inom tre veckor* från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Tiden för överklagande för det allmänna räknas dock från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagande infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommar-, jul- eller nyårsafton, räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i Högsta förvaltningsdomstolen krävs att *prövningstillstånd* meddelas. Högsta förvaltningsdomstolen lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd inte meddelas står kammarrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Högsta förvaltningsdomstolen varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla följande uppgifter;

1. den klagandes namn, person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nås för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till Högsta förvaltningsdomstolen
2. det beslut som överklagas med uppgift om kammarrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet
3. de skäl som klaganden vill åberopa för sin begäran om att få prövningstillstånd
4. den ändring av kammarrättens beslut som klaganden vill få till stånd och skälen för detta
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.